

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Taavet Tammik

KS042

**Kinnipeetavate ja vanglaametnike vahelised lubamatud
suhted Eesti vanglates**

Lõputöö

Juhendaja:

Andres Põdra, PhD

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

KÄESOLEV LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES, ARVUTI KIRJAS JA KOOSNEB 46 LEHEKÜLJEST. TÖÖ SISALDAB ANNOTATSIOONI, SISUKORDA, SISSEJUHATUST, KUUTE PEATÜKKI JA ALAPUNKTE, KOKKUVÕTET, VÕÖRKEELST RESÜMEED JA KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.

ESIMESES PEATÜKIS ON KIRJELDATUD MIS ON AVALIK TEENISTUS NING MIS ON VANGLATEENISTUS, MÕISTMAKS NENDE OLEMUST, TEISES PEATÜKIS ON AUTOR KIRJUTANUD LUBAMATU SUHTE OLEMUSEST. KOLMANDAS PEATÜKIS ON JUTTU, NII VANGLAAMETNIKE KUI KA KINNIPEETAVATE POOLSETEST LUBAMATU SUHTE LOOMISE PÕHJUSTEST. NELJANDAS PEATÜKIS ON AUTOR TOONUD VÄLJA MÕNINGASI MÕJUSTAMISE VÕTTEID, MIDA NII KINNIPEETAV KUI KA VANGLAAMETNIK SAAKS KASUTADA MÕJUSTAMISEKS. VIIENDAS PEATÜKIS ON NÄIDATUD NARKOOTIKUMIDEGA VAHELE JÄÄNUD ISIKUTE STATISTIKAT EESTI ERINEVATES VANGLATES AJAVAHEMIKUS 2003-2005 NING VIIMASES PEATÜKIS EHK SIIS KUUENDAS, ON KAJASTATUD AUTORI UURIMUS.

LÕPUTÖÖS ON 6 JOONIST JA 16 VIIDET KASUTATUD ALLIKATELE.

LÕPUTÖÖ EESMÄRK ON NÄIDATA, MILLISED ON LUBAMATUD SUHTED VANGLAS, KUIDAS NEID LUUAKSE NING MILLISED ON PÕHJUSED NENDE LOOMISEKS. KAS VANGLAAMETNIKULE ON TEHTUD PAKKUMINE NING KUI ON, SIIS MILLISEL AJAVAHEMIKUL TEHAKSE PAKKUMINE ASTUDA LUBAMATUSSE SUHTESSE NING MILLISED ON LEVINUMAD PAKKUMISED. SAMUTI ON EESMÄRGIKS NÄIDATA, KAS AMETNIKUD OSKAVAD REAGEERIDA TEHTUD LUBAMATULE PAKKUMISELE.

UURIMISMEETODINA KASUTAS AUTOR ANKEEDI VORMI, MIS SAADETI ELEKTROONILISELT E-MEILIDELE VANGLAAMETNIKELE JA KA

SISEKAITSEAKADEEMIA KORREKTSIOONI ERIALA TEISE KURSUSE ÜLIÕPILASTELE, KES ON KÄINUD JUBA OMA ESIMESEL PRAKTIKAL MÕNES VANGLAS. UURIMUSE TULEMUSEL JÕUDIS AUTOR JÄRELDUSTENI, ET ENAMIKELE VANGLAAMETNIKELE ON TEHTUD KINNIPÉETAVA POOLNE PAKKUMINE ASTUDA LUBAMATUSSE SUHTESSE; OLLES ASUNUD TEENISTUSSE VANGLASÜSTEEMI, TEHTI VANGLAAMETNIKELE ENAMIKEL JUHTUDEL PAKKUMINE 1-3 KUU JOOKSUL. SAMUTI SELGUS, ET ENAMIK LUBAMATU SUHTE PAKKUMISE SAANUD VANGLAAMETNIKU SIISKI PÖÖRDUS ANTUD PROBLEEMIGA MÕNE KOLLEEGI POOLE.

LÕPUTÖÖ MÄRKSONAD ON: LUBAMATU SUHE, VANGLAAMETNIK, KINNIPÉETAV, PAKKUMINE JA VANGLA.

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1.AVALIK TEENISTUS JA VANGLATEENISTUS	7
2.MILLISED ON LUBAMATUD SUHTED?	8
2.1 Teatamiskohustus.....	9
3.LUBAMATUTE SUHETE LOOMISE PÕHJUSED.....	10
3.1 Kinnipeetava isiku poolsed motiivid	10
3.2 Vanglaametniku lubamatusse suhtesse asumise põhjused.....	11
3.2.1 Ametnike ebaprofessionaalsus ja teadmatus.....	11
3.2.2 Sõprussuhe	12
3.2.3 Organisatsioon kui lubamatute suhete põhjustaja.....	14
3.2.4 Naisvanglaametnike ja kinnipeetavate vaheliste lähisuhete põhjused.....	16
3.2.5 Isiklik kasu motiivina.....	17
3.3 Tagajärjed lubamatute suhete avastamisel.....	17
4.MÕJUSTAMISVAHENDID.....	21
4.1 Vastastikkus	21
4.2 Sotsiaalse tõenduse printsiip	23
4.3 Põhjendatuse printsiip.....	24
4.4 Usalduse tekkimine	25
4.5 Meeldivus.....	26
5. LUBAMATUTE SUHETEGA VAHELEJÄÄNUD AMETNIKE STATISTIKA	27
6. AUTORI UURIMUS	28
4.1 Sissejuhatus uurimusse, tutvustus ja hüpoteesid.....	28
4.2 Uurimuse meetodika ja valimi iseloomustus	28
4.2.1 Uurimuse meetodika.....	29
4.2.2 Valimi iseloomustus	29
4.3 Uurimuse tulemused	30
4.4 Uurimuse analüüs ja kokkuvõte.....	36
4.5 Ettepanekud	37
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	42
KASUTATUD ALLIKAD	44
LISAD.....	45

SISSEJUHATUS

Antud lõputöö on autori meelest tähtis mitmel põhjustel. Kuna Eestis on lubamatuid suhteid kinnipeetavate ja ametnike vahel vähe uuritud ning pole ka vastavaid uurimusi korraldatud, on üks põhjustest. Ka on teema olnud aktuaalne mitmetes meediakanalites.

Teiseks teema lahkamise põhjuseks toob autor välja selle, et lubamatute suhete puhul on tegemist väga suure ja tõenäolise ohuga vangla julgeolekule, millel võivad olla väga tõsised ning tõsised tagajärjed. Sellepärast on antud lõputöö ka praktiline, teadmaks millised on lubamatud suhted vanglas, miks neid luuakse, kuidas luuakse ja mis võivad olla tagajärjedeks. Uurimuse põhjal võib ka öelda, millal ning millistesse lubamatutesse suhetesse pakutakse astuda enim ning kellele teavitatakse tehtud pakkumisest.

Töös on esitatud järgmised hüpoteesid:

1. Paljud vanglaametnikud on kogenud kinnipeetava ettepanekut asuda suhetesse, mis ei tulene teenistuskohustustest
2. Vanglaametnikud ei oska lubamatu suhte pakkumisele reageerida

Käesoleva lõputöö eesmärkide täitmiseks ning hüpoteeside lahendamiseks kasutab autor ankeedi vormi, mis saadeti elektrooniliselt kõikidesse Eestis tegutsevatesse vanglatesse ja ka Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala teise kursuse üliõpilastele, kes on käinud oma esimesel praktikal mõnes Eesti vanglas.

Lõputöö koosneb kuuest peatükist. Teoreetilisest osast ning läbiviidud uurimuse analüüsist. Teoreetilises osas käsitletakse, mis on lubamatu suhe, miks seda tahavad luua nii kinnipeetavad kui ka vanglaametnikud, kuidas kinnipeetavad mõjutavad vanglaametnikke, millised on lubamatute suhete tagajärjed ning on sisse toodud ka statistikat narkootikumide sissetoomisega vahelejäädud isikutest Eesti vanglates ajavahemikus 2003-2005.a..

Uurimuse põhjal on autor välja selgitanud kui paljudele vanglaametnikele ja kas on tehtud

pakkumine astuda lubamatusse suhtesse, mis ajavahemikus pakkumine tehti, kellele ja kas ametnik teatas pakkumisest ning lõpuks kas küsitletavad lahendasid olukorra ise või mitte. Ka püüab autor uurimuses tuua välja mõningasi lahendusi, ettepanekuid, kuidas ennetada lubamatuid suhteid.

1.AVALIK TEENISTUS JA VANGLATEENISTUS

Vanglateenistus on avalik teenistus, mis tähendab töötamist riigi või kohaliku omavalitsuse ametiasutustes, järelikult vanglateenistujad on ka avalikud teenistujad. Avalikud teenistujad jaguneva "Avaliku teenistuse seaduse" (ATS) järgi ametnikeks, abiteenistujateks ning koosseisuväliseks teenistujateks. Ametnik on ametiasutuse koosseisus ettenähtud ametikohale nimetatud või valitud isik. Abiteenistuja on ametiasutuse koosseisus ettenähtud abiteenistuskohale töölepingu alusel võetud tehniline töötaja. Koosseisuväliseks teenistujaks on isik, kes võetakse teenistusse ametniku või abiteenistuja ajutise iseloomuga ülesannete täitmiseks (Muda 2003: 32-33).

Vanglas töötavad ametnikud jaotuvad VS kohaselt vanglaametnikeks ja muudeks riigiametnikeks. Vanglateenistus tähendab aga, "Vangistuseseaduse" § 110 lg 1 kohaselt, teenistust vangla koosseisulisel ametikohal, mille ülesandeks on kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu kinnipidamine ja järelevalve, julgeoleku tagamine vanglas ning eeluurimise teostamine vanglas toimepandud kuritegudes, samuti sellealase tegevuse juhtimine. Seega tuleb vanglaametniku mõiste määratlemisel lähtuda: mida näevad ette ametikohal täidetavad ülesanded ning kas ametikoht vajab erialast ettevalmistusteenistust. Vanglaametniku puhul korrektsioonialane haridus, st vanglateenistuse rakendusalasasse kuuluvad ametikohad, mille ülesanded haakuvad korrektsiooni kui erialaga. Ehk siis vanglaametnikud on vangla teenistuses olevad isikud, kelle ülesandeks on : sisevalve, välisvalve, julgeolek ja arvestus. Järelikult kehtib VS vaid vanglaametnikele, muude riigiametnike teenistusele kohaldatakse ATS-i, arvestades ka muid eriseadusi (palgaseadus, töö-ja puhkeaja seadus jne).Ehk siis riigiametnikeks võib lugeda isikuid, kes ei täida VS § 110 nimetatuid funktsioone (arstid, juristid, psühholoogid, sotsiaaltöötajad jne) (Lang 2002: 8).

2.MILLISED ON LUBAMATUD SUHTED?

Kinni peetud isikud on üldistav termin ning jaguneb põhimõtteliselt kolmeks: kinnipeetav, vahistatu ja arestialune. VS § 2 kohaselt on kinnipeetav vanglas vangistust kandev süüdimõistetud ja isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja vahistatu (VS § 4) on isik, kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas. VS § 3 ütleb, et arestialune on arestimajas aresti või kuni kolmekuulist vangistust kandev isik. Vangla aga on Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, mille ülesandeks on vangistuse, aresti ja eelvangistuse täideviimine VS § 105 kohaselt. Kinni peetutega vanglas tegelevad nii vanglaametnikud, kui riigiametnikud. Kokkupuude kinnipeetavatega oleneb ametikohast ning töö ülesannetest, kes puutub kokku rohkem, kes vähem. Kõige rohkem puutuvad kokku kinni peetutega vanglaametnikud ehk siis vanglateenistuses olevad ametnikud. Kuid ka paljud riigiametnikud puutuvad tihedalt kokku kinni peetutega nagu sotsiaaltöötajad, tervishoiutöötajad jne.

Kokkupuude kinni peetavatega aga tähendab nendega suhtlemist. Suhe kinni peetavatega peab aga olema tööalane ning tulenema tööülesannetest vastavalt “Vangla sisekorraeeskirja” (VSE) § 10 lõike 5 kohaselt. Kõik suhted, mis jäävad teenistusülesannetest väljapoole, on järelikult lubamatud. Siinkohal võib rääkida alates suhtlemisest nõ sõbravormis, suitsu andmisest, mõne rikkumise eiramisest, keelatud eseme või aine sissetoomisest, lõpetades kinni peetava põgenemisele aitamisega).

Küll aga ei tähenda see asjaolu, et puututakse kinni peetutega kokku vähe või, et ei ole vanglaametnik, seda et tohib teenistusväliselt suhelda või neile tuua keelatud esemeid. Sest see ei oma mingit tähtsust, kas tuuakse keelatud esemeid vanglaametniku või riigiteenistuja poolt, vanglas asuvate kinni peetavate isikute, vanglas töötavate ametnike ning ka välismaailma julgeolekut ohustab see ühtemoodi.

Lubatud asjadeks on VSE § 57 lg 1 kohaselt vanglasse saabumisel kaasa võetud asjad ja vangla vahendusel soetatud isiklikud asjad. Kinnipeetavale keelatud esemete ja ainete loetelu on toodud VSE § 64.¹. Eraldi on sätestatud VSE § 60 kartseris lubatud asjad.

Järelikult, kui näiteks valvur toob kinni peetavale tema palvel paki suitsu, siis on suitsud küll lubatud, kuid nad ei olnud vanglasse saabumisel kaasa võetud ja ei olnud soetatud vangla vahendusel, siis on pakk suitsu keelatud. Lubamatud esemed on lubamatud, sest nad ohustavad vangla sisejulgeolekut, kuna näiteks alkoholi puhul kui kinni peetavad tarbivad seda, siis see võib tähendada vägivalda, mässu, põgenemist jne. Üldiselt võib see kaasa tuua erakorralise olukorra vanglas. Vangla julgeolek on aga tähtis nii vanglale kui ka väljaspool vanglat.

2.1 Teatamiskohustus

Selleks, et vanglatöötajad ei lasuks töövälisesse suhetesse kinni peetutega ning, et tagada vangla sisejulgeolekut ja vangla sisekorraeeskirjade täitmist, on Vangistusseaduses selline paragrahv nagu § 133 teatamiskohustus, mis ütleb: Vanglaametnik on kohustatud vangla direktorile või kõrgemale kohalviibivale vanglaametnikule viivitamatult teatama kõikidest karistuse täideviimisel esile kerkivatest tähtsatest juhtudest, mis puudutavad vangla sisekorraeeskirjade täitmist ja vangla julgeolekut, samuti tähelepanekutest kinni peetava kohta, mis aitavad kaasa karistuse täideviimise eesmärkide saavutamisele. Kinni peetava või vahistatu haigestumisest, vigastusest või mürgistusest on vanglaametnik kohustatud viivitamatult informeerima arsti või õde.

Järelikult, kui vanglatöötaja tahab, et kinni peetav ei tüütaks ning ei ahvatleks teda pidevalt erinevate pakkumiste ning meelitustega ja tahab, et julgeolekutöötajad ei seostaks teda hiljem mõne lubamatu suhtega või õigusrikkumisega vanglas, siis teavitab vanglaametnik kinni peetava poolsetest katsetest teda keelitada töövälisele suhetele vangla direktorit või kõrgemat kohalviibivat vanglaametnikku.

See on kohustus ning seda peavad järgima kõik vanglas töötavad isikud. Sel puhul julgeolekutöötajad teavad, milline kinni peetav on pakkunud näiteks raha mõnele vanglatöötajale, et viimane tooks vanglasse mõnda keelatud eset ning julgeolekutöötajad saavad seda infot mõningal määral oma kasuks ära kasutada. Näiteks kinni peetavaga vestlemisel teavitatakse hoiatuseks, et on laekunud teatud sorti informatsioon ning edaspidi jälgitakse hoolikalt kinni peetava igasugu tegemisi.

3.LUBAMATUTE SUHETE LOOMISE PÕHJUSED

3.1 Kinnipeetava isiku poolsed motiivid

Kuna kinnipeetava puhul on tegemist isikuga, kelle õigusi ja vabadust on piiratud ühiskonna julgeoleku huvides, siis ei ole kinni peetaval ka paljud asjad lubatud ning ta peab tegema palju vastumeelseid asju. Üheks motiiviks, miks kinnipeetav meelitab vanglaametniku lubamatusse suhtesse, on kinnipeetava vanglavälise suhtluse säilitamiseks.

Näiteks kinnipeetav tahab suhelda oma lähedastega, tegeleda edasi ebaseaduslike tegevustega, organiseerida vanglasse keelatud esemeid ja aineid, ajaviiteks saata tutvumiskuulutusi jne. Selleks aga on vaja mobiiltelefoni, internetti jne.

Teiseks motiiviks võiks nimetada vanglas nõo vabama, mugavama eluviisi saavutamise ehk siis igasuguste vanglaametniku poolsete soodustuste tegemiste ning lubamiste saavutamine. Näiteks kirja edasi andmine ühelt kinnipeetavalt teisele, graafikuvälised telefonikõnede lubamised, suitsu andmised, teleka vaatamise lubamine peale öörahu, vabama liikumise lubamine, mõne keelatud eseme või aine mitte ära võtmine, narkootikumi ja alkoholi vanglasse sisse toomine jne.

Kolmandaks motiiviks on kinnipeetavate erinevate rikkumiste mitte fikseerimine, selleks et ei järgneks mõnda distsiplinaarkaristust, milleks võib olla on VS § 63 lg 1 p kohaselt: noomitus, ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine, töölt eemaldamine kuni üheks kuuks või kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks.

Neljandaks lubamatusse suhtesse meelitamise eesmärk oleks vanglas veedetav aeg muuta mitte nii üksildaseks ehk siis püütakse saavutada sõprusuhte kellegagi vanglatöötajate seas, et lõpuks leida endale mõttekaaslane, sõber ning ka elukaaslane, millest hiljem võib kasvada ja on ka kasvanud välja abielu.

Näiteks Abielu loomise põhjusteks aga võib olla jällegi mitu erinevat põhjust: abikaasa võib tulla kuni kolmepäevasele kokkusaamisele abikaasast kinnipeetavaga VS § 25 lg 2 kohaselt, tekib rahalise ja ka moraalse toetuse allikas, selleks et oma määrdunud nime puhtaks pesta, võetakse naise perekonnanimi, ennetähtaegseks vabanemiseks ning võib olla on ka siiraks sooviks leida endale kaaslane ning armastus kogu eluks.

3.2 Vanglaametniku lubamatusse suhtesse asumise põhjused

Selleks, et vanglasüsteemis töötaksid pädevad ning professionaalsed vanglaametnikud, peaksid nad vastama Avaliku teenistuse seaduses ning Vangistuseseaduses sätestatud nõuetele. Samuti peab olema läbitud ettevalmistusteenistus.

Eelkõige on siiski tegemist inimesega, kellel on oma iseloom, mõtted, arusaamad ja tunded, mille järgi tavaliselt käitutakse ning talitatakse.

3.2.1 Ametnike ebaprofessionaalsus ja teadmatus

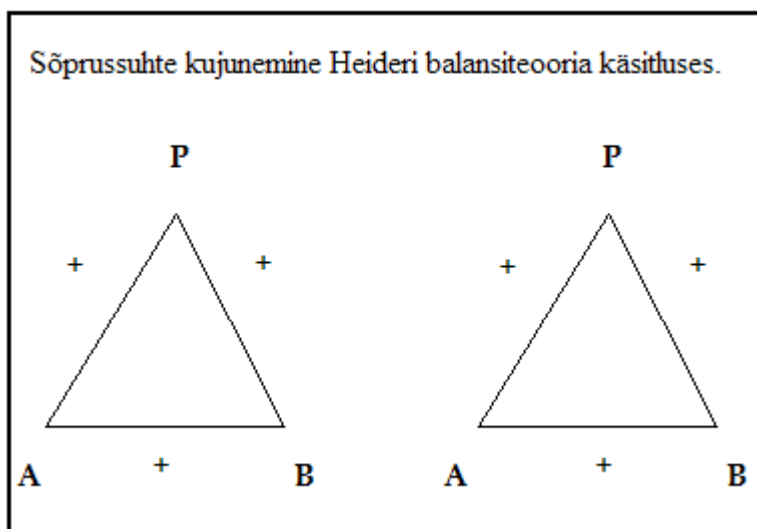
Üheks põhjuseks võiks välja tuua vanglaametnike ebaprofessionaalsuse, teadmatus, sest näiteks paljud valvurid ja ka mõned kõrgemal (kontaktisikud, spetsialistid) olevad ametnikud pole läbinud ettevalmistusteenistust. Tartu Vanglas valvurite tööle värbamisel võetakse tööle kõik, kes vastavad seaduses ettenähtud kriteeriumidele. Taustauuringus kontrollitakse enamasti vaid kriminaalkaristuse puudumist ja vanglatevahelise infovahetuse abil püütakse vältida ka teistest vanglatest rikkumiste tõttu töölt vabastatud valvurite värbamist. (Mari-Liis Liiv, Eerik Hanni 2006: 40)

Murru Vanglas valvurite värbamisel kriteeriumid sisuliselt puuduvad ning lähtutakse minimaalsetest nõuetest, nagu sugu (mees), riigikeele oskus, kodakondsus, vanus, varasem karistuse puudumine, füüsiline tervis. Üritatakse vältida alkoholiprobleemidega valvureid. Üldiselt võetakse aga juhtide sõnul tööle kõik, kes seda soovivad (Mari-Liis Liiv, Eerik Hanni 2006: 40).

Kuna tööle valvurite ametikohtadele võetakse praktiliselt kõik soovijad, sest valikuvariante lihtsalt ei ole, siis ei saagi siinkohal rääkida ettevalmistusteenistusest, kuigi nii mõnedki valvurid asuvad omandama, olles teenistuses juba, vanglaametniku eriala Sisekaitseakadeemias kas siis kutsehariduse või kõrghariduse näol. Antud juhul siis valvur ei teagi, et kinnipeetavale ei tohi suitsu või ühelt kinnipeetavalt teisele kirja edasi anda või kinnipeetavalt vastu võtta. Kinnipeetaval aga on valvuritega nii lihtsam manipuleerida, kui ametnik ei tea reegleid, õiguseid, kohustusi, ning kui valvur on ka veel sooritanud nõ pisirikkumise.

3.2.2 Sõprussuhe

Järgmiseks põhjuseks võiks tuua nn “sõprussuhte“ tekkimine kinni peetava ja ametniku vahel. Sõprussuhte kujunemise eelduseks on külgetõmbe tekkimine isikute vahel (Himberg,L;Jauhiainen,R; 2002; 57). Samalaadse maailmakäsitluse tähtsust sõprussuhte kujunemises võib vaadata Fritz Heideri balansiteooria valguses (Himberg,L;Jauhiainen,R; 2002; 58).

Joonis 1. Sõprussuhte kujunemine

Oletades, et isikud A ja B tunnevad tugevat külgetõmmet teineteise suhtes ja lisaks kiidavad mõlemad heaks asja P, sellisel juhul on sõprussuhe tasakaalus e. balansis. Kui aga olukord on selline, et isik A kiidab heaks asja P aga isik B vihkab seda – sellisel juhul on sõprussuhe tasakaalust väljas. Kui asi P on mõlemale osapoolele tähtis, kuid nägemused

sellest on vastupidised, on tõenäoline, et isiku A ja isiku B vaheline külgetõmme väheneb (Himberg,L:Jauhiainen,R; 2002; 58).

Vanglad on emotsionaalselt piinavad kohad kinnipeetavate jaoks, kus valdavad sellised tunded nagu ärevus, hirm, kurbus, lootusetus, kahetsus, viha, meeleheide, põlgamine ja depressioon ning ka vanglaametniku ja kinnipeetava suhe on emotsionaalselt laetud, sest ametnikud puutuvad kinni peetavatega pidevalt kokku. Mitmed vangid veedavad aastaid samas vanglas ning mitmed vanglatöötajad on olnud sunnitud nägema kinnipeetavate isiklike traumasid ja läbielamisi. Inimeste pidev koosviibimine tihendab emotsionaalseid sidemeid üksteisega (Crawley 2004: 414).

Selline pidev koosviibimine ja kinnipeetavate isiklike traumade nägemine võib panna aluse sõprussuhtele, mida kinnipeetav aga jällegi ära kasutab, manipuleerides vanglaametnikku lubamatusse suhtesse.

Teine võimalus, kuidas ametnik ja kinnipeetav sõprussuhtesse võivad sattuda, on siis kui ametnik hakkab rääkima liiga palju oma isiklikust elust, muredest ning kinnipeetav siis kuulab, oskab vastata ning nii see võibki viia selleni, et ametniku arust on normaalne anda suitsu, kohvi, oma kabinetis arvuti taha lasta jne.

Vanglaametnikule võib tunduda, et tal on kinnipeetavaga rohkem ühist kui administratsiooniga, kuna on kinnipeetavaga pärit samast kandist, tutvusringkonnast (Pollock M. J.2007:427).

Näiteks kinnipeetav võib ära tunda, et vanglaametnik on samast linnast või külast või, et neil on vanglaametnikuga ühised tuttavad, peale mida järgneb manipulatsioon, sõbrunemine ning lõpuks rikkumine. Kuigi paljud ametnikud ei näe selles midagi halba, et kinnipeetavale mõnikord natukene suitsu jagada, lasta graafikuväliselt kasutada telefoni, kirja seest anda edasi CD plaate või isegi mobiiltelefoni SIM kaarte.

Kui vanglaametnikud võivad käituda ebaeetiliselt ja lubamatult kui kinnipeetav neile meeldib, siis võivad nad, “unustades“ kinnipeetava viia arsti juurde näiteks, käituda samamoodi ka juhul kui kinnipeetav neile ei meeldi,. (Pollock M. J.2007:427).

3.2.3 Organisatsioon kui lubamatute suhete põhjustaja

Uuringus “Valvurite rikkumisi soodustavad tegurid vanglas. Murru ja Tartu vangla näide“ (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006;4-5) leiti, et valvurid tunnevad ennast ilma organisatsioonilise toeta ebakindlalt, eriti veel need, kes on kinnipeetavatele juba väikeseid järeleandmisi teinud. Leiti ka, et organisatsioonilisi põhjuseid valvurite rikkumistele on mitmeid, ent peamiselt on need seotud sellega, et valvuritesse suhtutakse organisatsioonis halvasti ning valvurid on organisatsioonist võõrdunud. Kokkuvõttes jõuti analüüsis järgmiste tulemusteni:

1. Valvuri madal staatus ja sellest tingitud alaväärsuskompleks soodustavad rikkumiste levikut vanglas.
2. Tajatud ebavõrdne kohtlemine võõrandab valvurit organisatsioonist ja seaduskuulekast käitumisest.
3. Valvurite eraldatus ülejäänud vanglatöötajatest ning organisatsioonilise toe puudus suurendab vangide mõju valvurite üle.
4. Vanglas domineeriv tugevuskultuur ning reeglite ebaselgus soodustavad rikkumisi.
5. Suletus ning info vaevaline liikumine loovad takistused ühtsete väärtuste ja eesmärkide levikule vanglas.
6. Valvurite lahkumist/tööjõu voolavust tingib suuremal määral motivatsioonipuudus, mitte niivõrd rahapuudus.

On ka välja toodud homogeenne kuvand nii vanglajuhtide kui teiste töötajate silmis valvuritest: neid peetakse ühiskonna põhjakihti kuulujaiks, saamatuiks, laiskadeks, mõtlemisvõimetuiks inimesteks – mütsideks, kelgunööriks ja võtmehoidjateks – kes mujal läbi ei lööks, keda aga vangla on sunnitud palkama parema valiku puudumisel. (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006:6).

Kui nüüd valvur teab seda, et temast on tekkinud selline kuvand, siis ta hakkabki seda tunnetama ning seostama ennast rohkem kinnipeetavaga, kuna juhtkond ning kõrgemad ametnikud ei austa teda kui ka vanglaametnikku. Ka see suurendab rikkumiste tõenäosust, et valvuri kokkupuude on tihedam kinnipeetavaga, kui organisatsiooniga, ja kinnipeetavalt tulev surve reaalsem kui vangla ootused, seetõttu tullakse pigem reegleid rikkudes vastu kinnipeetavale, kui järgitakse vangla poolt esitatud nõudeid. Mida vähem antakse

valvuritele tuge ametliku vanglaorganisatsiooni poolt, mida vähem arvestatakse nende kui võrdsete osalistega, seda suurem on vangide mõju valvurite üle (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006:8).

Valvurid on ise välja toonud sellise kogemuse, et neid kahtlustatakse ja kontrollitakse veel enam kui vange. Nii koheldakse valvureid pigem palgal olevate vangidena, keda veel pole teolt tabatud, kui võrdsete organisatsiooni liikmetena. Intervjuudes valvuritega on viidatud ka sellele, et valvurid saavad aeg-ajalt kõige operatiivsemat infot otse kinnipeetavateelt ning alles hiljem, kui üldse, oma juhtidelt. Info saamine töökorralduse kohta kinnipeetavalt kergitab kinnipeetava staatuse sümboolselt valvuri omast kõrgemaks lõhkudes sellega viimase autoriteeti, mis on vajalik korralduste andmiseks.

On ka välja toodud selle, et kinnipeetavatega pidev kokkupuude ning nii-öelda ühine tunne, et nii valvurid kui ka kinnipeetavad on administratsiooni ohvrid, võivad põhjustada lubamatute suhete tekkimise. (Pollock M. J.2007:427)

Murru Vanglas on veel valvurite seas levinud arusaam, et juhid on rikkumistega seotud, näiteks on andnud vangidele keelatud esemeid või täitmiseks ebaeetilisi korraldusi, mis võib olla signaaliks, et rikkumised on organisatsioonis aktsepteeritud - ning legitiimne õigustus vangide soovidele vastutulekuks (<http://www.epl.ee/artikkel/353692>). See õhustab valvurite autoriteeti ja annab trumbid kinnipeetavatele. Nii kasutavadki kinnipeetavad ära olukorda, kus nad võivad väita, et neile on midagi kõrgemalt poolt lubatud ja valvur peab sellist käsku täitma (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006:8).

Selleks, et valvurid ei võõranduks organisatsioonist ning ei tunneks ennast kui palgal olevaid kinnipeetavad (millele osutab mõnede valvurite kogemus), keda organisatsioon ei usalda ja respekti, on juhid ja spetsialistid toonud välja erinevaid lahendusi. Üheks lahenduseks oleks valvurite pidev instrueerimine ja koolitamine, mis peaks olema regulaarne (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006:8).

Ka peaks valvureid rohkem tunnustama ja mõistvamalt suhtuma ning andma selge ülevaate otsustest, mis nende tööloike puudutavad, kusjuures neil peaks olema võimalus oma arvamust avaldada ja võimalikke vastuargumente välja tuua (ja seda mitte ainult rivistustel), mida peaks arvestama – või selgitama, miks sellest ei piisa, et otsust muuta.

Valvurid peaks olema sellistesse protsessidesse, nagu ka infovahetusse vangidega ettetulevate probleemide ja neile pakutavate lahenduste osas, tihedalt kaasatud. Praegu näivad alumistelt tasemetelt olevat kaasatud vaid kontaktisikud (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006:10).

Ka tuleks valvureid avalikult tunnustada, näiteks initsiatiivi ja korrektsuse eest, mida on Tartu Vanglas ka tehtud, selleks et vähendada nende seas levivat negatiivset hoiakut. Avalik hukkamõist rikkumise puhul peaks aga asenduma vestluste ja ka psühholoogi toetusega (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006;11)

3.2.4 Naisvanglaametnike ja kinnipeetavate vaheliste lähisuhete põhjused

Kui naissoost vanglaametnik läheb vanglasse tööle, siis on võimalus, et tal tekib mõne kinnipeetavaga lähisuhe. See oleneb inimese iseloomust, arusaamadest, kasvatusel, psüühikast jne. Kinnipeetavate puhul on tegemist väga heade inimeste iseloomu tundjate ning hindajatega, kes oskavad hästi manipuleerida, jälgida kuidas teine inimene käitub ning vastavalt sellele valida oma taktikat, kuidas saavutada vajalikku eesmärki.

Üks põhjus ongi muidugi kinnipeetava poolne soov ja motiiv luua lähisuhe mõne naistöötajaga, sest see on temale igaljuhul kasulik. Naisametniku poolseks üheks põhjuseks võib olla füüsiline veetlus. On tehtud palju uurimusi, mis näitavad, et suheldakse meelsamini inimestega, kes tunduvad veetlevad, kui inimestega, kes leitakse olevat füüsilise veetluseta (Merle Aus: 2006:12).

Sigall ja Ostrove viisid läbi 1975.aastal uurimuse, mis seisnes katsealustele väidetavalt murdvarga pildi andmises ning palusid neil määrata karistus. Karistus vargale määrati palju rangem, kui neil oli mitteveetleva isiku pilt. Ent kui süüteo oli kelmus, mille korral hea välimus aitab eeldatavasti kuriteo õnnestumisele kaasa, olid katsealused karmimad veetleva välimusega indiviidi suhtes (Sigall H, Ostrove N: 1975: 410-414).

Samaoodi on ka sarnasusega. Sellest veetlusest aga võibki tekkida märkamatu juba lähisuhe.

Teiseks põhjuseks võib olla üksikus. Iga inimene vajab ju enda kõrvale kedagi ,kellega koos oleks lihtsam, lõbusam ja mugavam elu veeta. Samuti ka naistöötajate puhul, kuigi algul ei minda tööle selleks, et endale kaaslane leida, kuid üksildusest hakkab vaatama teise pilguga, tekib veetlus jällegi, kuigi ametnik teab, et ta ei tohiks seda tegelikult üldse mõeldagi.

3.2.5 Isiklik kasu motiivina

Tegelikult on isikliku kasu saamise motiiv selliste lubamatute suhete, kus kinnipeetav pakub raha, puhul alati olemas. Ei tooda ju näiteks mobiiltelefoni vanglasse selleks sisse, et ainult rõõmu valmistada kinnipeetavale. Loomulikult tahetakse selle eest ka raha või mõnda muud eset, teenet. Võib olla ainult juhul, kui kinnipeetav kasutab ähvardusi, kuid sellise asja puhul peab ametnik olema juba varem millegi eelneva lubamatu asjaga nii-öelda kinnipeetava konksu otsa sattunud.

Iseasi on see, et kas vanglaametnik tuleb vanglasse tööle selleks, et ebaseaduslike tehingute, kokkulepetega endale rahalise sissetuleku allikat juurde tekitada.

Alguses tuleb uus ja värske ametnik tööle, töötab natukene aega ja võib olla siis vaatab, et hea võimalus ning keegi ju niikuinii teada ei saa, miks mitte teenida lihtsalt tulnud raha. Mis aga lihtsalt tulnud, see ka lihtsalt läinud.

3.3 Tagajärjed lubamatute suhete avastamisel

“Vangla sisekorraeeskirja” §10 lõige 5 sätestab, et vanglatöötajal on õigus kinnipeetavaga suhelda vaid töösuhetest tulenevate tööülesannete täitmiseks. Järeltõtt kõik teised suhted, mis ei tulene tööülesannetest ning mille eesmärk ei ole tööülesandeid täita, on keelatud ning nende avastamisel tuleb vanglatöötajat karistada olenevalt teenistusvälistest suhtest ning nende tagajärgedest.

Selliste lubamatute suhete avastamisega tegeleb vanglas julgeoleku osakond, mille põhiülesanneteks on, "Tallinna Vangla põhimääruse" § 11 kohaselt, ennetada ja avastada õigusrikkumisi ning korraldada vanglas esmaseid uurimis toiminguid ja jälitustegevust. Järelikult saadakse teada tavaliselt kinnipeetava ja vanglatöötaja töövälisete suhtest tänu jälitustegevusele, mis on vastavalt Jälitustegevuse seadusele § 2 käesolevas seaduses ja kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras jälitustoimingute teostamine. Üldiselt, tehakse kõike seda ,et keelatud esemed ei satuks vanglasse ning ,et ei toimuks õigusrikkumisi. Kui aga on toimunud õigusrikkumisi või keelatud esemete tekkimist vanglasse, siis tegeletakse nende avastamisega.

Kui leitakse, et tegemist võib olla distsiplinaarsüütega, siis algatakse selle tuvastamiseks ja konkreetsete asjaolude väljaselgitamiseks distsiplinaarmenetlus (VS § 149). Menetlus algatakse ametisse nimetamise õigust omava isiku või justiitsministri käskkirja alusel. Menetluse käigus uuritakse juhtumi asjaolusid, millede tuvastamiseks võetakse asja kohta infot omavate isikutelt seletusi. Kindlasti tuleb võtta seletus vanglaametnikult, kelle suhtes menetlus algati. Menetluse tulemusena tuvastatakse või siis ei tuvastata, milliseid konkreetseid õigusakti sätteid on rikutud ja kes oli rikkuja. Kui menetluse käigus tuvastatakse, et vanglaametnik on toime pannud distsiplinaarsüüteo, siis võib talle määrata distsiplinaarkaristuse (Lang 2002: 37).

Olenevalt töövälisest suhtest, võib vanglatöötajat karistada kas kriminaalkorras või distsiplinaarkorras. VS § 150 kohaselt on distsiplinaarkaristusteks noomitus, ametipalga vähendamine 10 kuni 50 protsenti kuni kolmeks kuuks või teenistusest vabastamine avaliku teenistuse seaduse (ATS) § 118 alusel. ATS § 118 sätestab, et

1. Ametniku võib teenistusest vabastada käesoleva seaduse §-s 84 sätestatud distsiplinaarsüüteo eest.
2. Teenistuskohustuste rikkumise (§ 84 p. 1) eest võib vabastada ametniku, kellel on kehtiv distsiplinaarkaristus. Teenistuskohustuste jämeda rikkumise, usalduse kaotamise (§ 84 p. 2) või vääritud teo (§ 84 p. 3) eest võib ametniku vabastada ka siis, kui tal ei ole kehtivat distsiplinaarkaristust
3. Ametnik vabastatakse käesoleva paragrahvi 1. lõike alusel, arvates talle vabastamise vormistamise dokumendi teatavastegemise päevale järgnevast päevast. Omavoliliselt teenistusest lahkunud ametnik vabastatakse, arvates omavoliliselt teenistusest lahkumise päevale järgnevast päevast.

ATS § 84 ütleb, et distsiplinaarsüütegudeks on :

1. teenistuskohustuste süüline täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine, sealhulgas teenistuses joobnuna viibimine
2. ametiasutusele süüline varalise kahju tekitamine või niisuguse kahju tekkimise ohu süüline loomine
3. vääritud tegu, s.o. süüline tegu, mis on vastuolus üldtunnustatud kõlblusnormidega, ametnikule esitatavate eetiliste nõuetega või diskrediteerib ametnikku või ametiasutust, sõltumata sellest, kas niisugune tegu pandi toime teenistuses või väljaspool teenistust.

Järelikult võib vangla kohaldada ,olenevalt rikkumisest, kolme erinevat karistust.

Kriminaalkorras võib kohus isikut karistada “Karistusseadustiku” (KarS) § 325 alusel, mis sätestab:

- (1) kinnipidamiskohas keelatud aine või eseme kinnipeetavale, arestialusele või vahistatule üleandmise eest - karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.
- (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud
  1. vähemalt teist korda
  2. kinnipidamiskoha ametniku poolt
  3. kui üleandmise esemeks oli relv, laskemoon, lõhkeaine, raha, alkohol, narkootiline või psühhotroopne aine, - karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Kui isik ei jõudnud eset või ainet edasi anda kinnipeetavale, arestialusele või vahistatule ning võeti enne vahele vanglatöötajate poolt, siis läheb see süüteokitse alla, mis on reguleeritud KarS § 25, kus on öeldud, et

1. Süüteokitse on tahtlik tegu, mis on suunatud süüteo toimepanemisele.
2. Süüteokitse algab hetkest, mil isik vastavalt oma ettekujutusele teost vahetult alustab süüteo toimepanemist.

Kui süütegu jääb ainult katse tasandile, siis võib kohtunik rakendada KarS § 60, mis räägib karistuse kergendavatest asjaoludest.

Järelikult, tagajärgedeks võivad siis olla distsiplinaarkaristuse puhul noomitus, ametipalga vähendamine ning teenistusest vabastamine. Kriminaalkaristuse puhul rahatrahv, arest või vangistus.

Peale distsiplinaar- ja kriminaalkaristuste, võivad olla tegelikult veel ka teised tagajärjed. Kui ametnik satub kinnipeetava nii-öelda "konksu" otsa, siis lõpuks see võib viia sellise tagajärjeni, et ametnik toob sisse näiteks alkoholi, narkootikume jne, mis lõpuks võib lõppeda mõne kinnipeetava või ametniku surmaga, sest teatavasti muudavad nii alkohol kui ka narkootikumid inimese käitumist. Niimoodi võibki kinnipeetav minna kallale teisele inimesele või vigastada ennast.

Ka võib mõni kinnipeetav proovida põgeneda, võib tekkida mäss mis omakorda võib jällegi viia tulekahjudeni, elektrikatkestusteni jne. Mobiiltelefoni toomise puhul saab kinnipeetav seda kasutada erinevate keelatud esemete ja ainete vanglasse sissevoolu kanalite organiseerimiseks ja koordineerimiseks, samuti ka väljaspool vanglat alles jäänud kriminaalsete sidemete hoidmiseks ja kasutamiseks.

4.MÕJUSTAMISVAHENDID

Enamus kinnipeetavatest, kes rohkem, kes vähem, on väga head manipulaatorid. See aeg, mis nad veedavad vangla müüride taga ja kokkupuude teiste, juba kogenud ning oskuslike kinnipeetavatega, õpetab kiiresti selgeks tundma teise inimese iseloomu ja käitumist ning kasutama teatud mõjustamisvahendeid selleks, et ametniku nii-öelda “oma pilli järgi tantsima panna“ ehk siis, et ametnik hakkaks tegema seda, mida kinnipeetav tahab. Samuti võivad ka ametnikud kasutada erinevaid manipuleerimisvõtteid, mõjutamaks kinnipeetavaid kasvõi saavutamaks käskude täitmist. Alljärgnevalt toob autor välja mõned psühholoogilised mõjustamisvahendid.

4.1 Vastastikkus

Et mõista, kuidas võib vastastikkuse reeglit ära kasutada keegi, kes näeb selles mõjutamisrelva, võiksime lähemalt uurida psühholoog Dennis Regani (1971) korraldatud eksperimenti. Katseisik, kes selles uurimuses osales, hindas koos ühe teise katseisikuga mõnede maalide kvaliteedi, pidades seda osaks “kunstist arusaamise“ eksperimendis. Teine hindaja- nimetagem teda Joe’ks- ainult esines katseisikuna ja oli tegelikult dr. Regani assistent.

Ekspereiment viidi läbi kahes erinevas versioonis. Mõnedel juhtudel tegi Joe tegelikule katseisikule väikese teene, ilma et too seda palunud oleks. Lühikese puhkepausi ajal lahkus Joe paariks minutiks ruumist ja tuli tagasi kahe pudeli Coca-Colaga, andis ühe katseisikule ja võttis teise endale, öeldes : “Ma küsisin talt (eksperimentaatorilt), kas võin endale Coca-Cola tuua ja ta ütles, et võin, nii et ma tõi sulle ka.“ Teistel juhtudel ei teinud Joe mingit teenet, ta naases kaheminutilise pausilt tühjade kätega. Igas muus mõttes käitus Joe alati ühtemoodi.

Hiljem, kui kõik maalid olid hinnatud ja eksperimentaator oli korraks ruumist lahkunud, palus Joe ise katseisikult teenet, Ta rääkis, et müüb loteriipileteid, millega võib võita auto, ja kui tal õnnestub kõige rohkem pileteid müüa, saab ta auhinnaks 50 dollarit. Joe palus, et

katseisik ostaks mõned 25sendised piletid, öeldes: "Iga pilet on abiks, mida rohkem, seda parem". Uurimuse peamine tulemus seisnes loteriipiletite arvus, mis erinevates katsetingimustes Joe käest osteti. Loomulikult müüs Joe rohkem pileteid neile katseisikutele, kellele ta oli varem teene osutanud. Ilmselt tundes, et nad võlgnevad talle midagi, ostsid need katseisikud kaks korda rohkem nii palju loteriipileteid, kui need, kellele teenet ei tehtud.

Kuigi Regani uurimus on üsna lihtne vastastikkuse reegli toimimise näide, illustreerib see reegli mitut olulist omadust, mis lähedalt vaadates aitavad meil mõista, kuidas seda võiks rakendada kasusaamis eesmärgil (Cialdini R.B:2001:26-27)

Näiteks: vanglaametnik, kes töötab valvuri ametkohal ning kes puutub pidevalt kokku kinnipeetavatega, omab sellist halba harjumist nagu suitsetamine. Kinnipeetav on selle juba ammu kõrva taha pannud ning nüüd, kui üks päev jälle valvur tööle tuleb ja ta unustab suitsupaki kaasa võtmast või ei ole rahaline seis hetkel hea, on kinnipeetaval kui juhuslikult taskus just pakk sama marki suitse, mida valvur suitsetab. Loomulikult kinnipeetav pakub ja ametnik, olenevalt siis inimesest, võtab selle vastu mitte midagi aimates ja arvates.

Mõni päev, isegi nädal, hiljem tuleb sama kinnipeetav sama valvuri juurde ja palub väikest teenet, näiteks väljaspool vanglat tuleb keegi kinnipeetava tuttav ja annab üle lihtsalt tavalise paki suitsu. Valvur leiab, et kinnipeetav, heasüdamlik ja aus nagu ta näib, andis kunagi enne ka talle paki suitsu, kui tal endal polnud, et on võlgu vastuteene ning vastutustundest täidabki kinnipeetava palve. Kuid see juba loob pinnase edasisteks lubamatuteks suheteks ning lõpuks võib ametnik juba täielikult jääda kinnipeetava mõjuvõimu käsutusse.

Vastastikkuse printsiipi saab kasutada ka kinnipeetava mõjutamiseks. Näide: valvur märkab mõnda kinnipeetava rikkumist, näiteks kinnipeetav jagas teisele kinnipeetavale oma raamatut lugemiseks, mis on keelatud tegevus, kuid valvur kohe ei kirjuta selle kohta ettekannet, vaid ütleb kinnipeetavale vaikselt, et nägi kuidas andis üle, kuid ei kirjuta kohe ettekannet selle kohta. Nüüd tunneb kinnipeetav, et on teene võlgu valvurile ning võtab peatselt raamatu tagasi ning enam ei riku korda, vähemalt mitte selle valvuri vahetuse ajal.

4.2 Sotsiaalse tõenduse printsiip

Sotsiaalse tõenduse printsiip, nagu kõik teisedki mõjustamisrelvad, toimib mõnedes tingimustes paremini kui teistes. Üks neist tingimustest oleks määramatus. On ilmne, et kui inimesed on ebakindlad, kasutavad nad sagedamini teiste käitumist juhisenä otsustamisel, kuidas nad ise peaksid tegutsema. Lisaks sellele on vaja veel üks tingimus- sarnasus. Sotsiaalse tõenduse printsiip toimib kõige paremini juhul, kui me jälgime nende inimeste käitumist, kes on meile sarnased. Just selliste inimeste käitumisviis annab meile kõige parema ettekujutuse, milline käitumine võiks olla meie enda puhul õige. Seega kaldume me eeskuju võtma meiega sarnastelt kui meist erinevatelt inimestelt (Cialdini.R.B:2001:144).

Vanglas töötab inimesi, kes on oma päritolult, iseloomult, arusaamadelt ning õiguskuulekusest väga erinevad. Üks võimalus olekski neid inimesi samastada, võttes aluseks eelnimetatud omadused. Kuid ametnikke võib veel liigitada ja samastada vastavalt ametiastmele.

Näiteks siinkohal jälle valvuri ametiastme. Valvurite ülesanne on tagada vanglas järelevalve ja ka julgeolek. See on see, mis neid ühendab ning paneb meeskondlikult tööle. Kui valvurid pidevalt ning koos ühise eesmärgi nimel töötavad, näevad nad ka üksteise töömeetodeid, kes on rohkem või kes vähem nõudlikum. Niisiis võibki juhtuda, et mõni just valvuriks tööle tulnud uus kolleeg, kogenematu, ebakindel, võtab omale üle kellegi töömeetodi, kus ollakse vähem nõudlik seal kus peaks just rohkem nõudma ning sekkuma. Näiteks suitsu jagamine kinnipeetavale, kinnipeetava ühest eluosakonnast teise lubamine, kambrite lohakas läbivaatus jne, mis kõik jällegi võivad viia ametniku korruptsioonini.

Sotsiaalse tõenduse printsiipi saab kasutada ka selleks, et kedagi mingi palvega nõustuma panna, teatades talle, et paljud teised inimesed on sellega juba nõustunud (Cialdini.R.B:2001:169).

Näide: Seda saaks kasutada jällegi ka mõlemat pidi ehk siis nii ametniku kui ka kinnipeetava vastu. Kinnipeetav teatab ametnikule, et paljud teised ametnikud, sealhulgas juhtivad töötajad, on tal lubanud kauem telekat vaadata kui teistel, kuna ei tule und. Nüüd

kui ametnik on piisavalt naiivne, siis ta võibki jääda taolisse lõksu ilma isegi antud fakti kontrollimata.

Ametnik saab aga antud mõjustamise nippi kasutada kinnipeetava vastu, nii et kui on tehtud mõni rikkumine ja pole teada täpset rikkujat, kuid on teada näiteks kamber, siis saab ametnik öelda kinnipeetavale, et teised on öelnud, et just tema sooritas antud rikkumise ning kinnipeetav võib isegi süü omaks võtta.

4.3 Põhjendatuse printsiip

Tuntud printsiip ütleb inimese käitumise kohta, et paludes kelleltki teenet, saavutame rohkem edu siis, kui pakume välja ka põhjenduse,. Inimestele lihtsalt meeldib oma käitumist põhjendada. Sotsiaalpsühholoog Ellen Langer demonstreeris seda ootuspärast fakti, paludes raamatukogu kopeerimismasina järjekorras ootavatelt inimestelt väikest teenet: “Vabandage, mul on viis lehekülge. Kas ma võin kooptamasinat kasutada, sest mul on kiire?” See palve koos põhjendusega toimus peaaegu alati: 94 protsenti inimestest, kellele see esitati, lasid ta järjekorras endast ette. Võrdleme seda tulemust katsega, kus ta esitas ainult palve: “ Vabandage, mul on viis lehekülge. Kas ma võin kooptamasinat kasutada?” Sel juhul nõustusid ainult 60 protsenti neist, kellelt seda paluti.

Üks Murru vangla juhtidest tõi ühe juhtumi, mille talle oli rääkinud üks ametnik ise. Juhtum oli järgmine: *ära minnes õhtul siit töölt tuli tema juurde üks kinnipeetav ja ütles niimoodi „kuule, ole hea, võta see kiri ja pane posti. Siin ei ole mitte midagi keelatud, vaata ümbriku sisse, siin on ainult kaart. Tead, ma unustasin oma tüdrukule sünnipäevakaardi saatmata. Saada see ära”. /.../ Ja võttis selle kaardi ja läks ja pani selle posti. Järgmine kord tuli jälle, nii ta käis. Aga ütles, et hakkas ja tuli järgmine mees ja lõpuks ajapikku kogunes neid päris palju, neid mehi. Ja õhtuks oli see kaart mitte üks kaart või kaks kaarti või kirja, vaid neid oli päris palju. Kusjuures nad igakord ju alguses tegid lahti ja näitasid talle, lõpus nad enam ei näidanud. Toodi juba kinniseid kirju talle. Ja tema oli inimlik inimene ja pani posti, et „no mis sellest siis ikka on – sugulastega sidepidamine, see on ju igati positiivne”.*

Ja tal tuli järsku ise, ta ütles et ta oli kodus olnud, ta oli pannud need kirjad posti juba ja kodus järsku oli tal plahvatanud ja oli mõelnud, et mida ma teen. Et esiteks, ma rikun seadust, ma ei tohi seda teha, sest kirjade väljasaatmiseks on oma kord, omad reeglid ja need on paigas. Ta ei vaevunud, ta läks sellest mööda. Rääkimata sellest, et teda kasutati lihtsalt ära. Ja mis seal pärast kirjas oli, seda me ei tea. Ja ei tea ka tema. No see on üks ääretult ilmekas näide ja ta ise rääkis seda mulle ja ta ise ütles seda, et ta oli kohe jahmunud iseenda rumalusest. (Mari-Liis Liiv: Eerik Hanni 2006: 16-17).

Antud juhtumis on näha, kuidas kinnipeetav pöördub keelatud pakkumisega vanglaametniku poole, viia kiri väljapoole vanglat ja posti panna, põhjendades seda sellega, et unustas oma tüdruksõbrale sünnipäevakaardi saata. Ametnik mõtles, et tegemist on väikese asjaga ning viiski välja ja pani postkast. Ka on antud juhtumist hästi näha, kuidas kinnipeetavad seda nähes teda ära kasutasid ning paljud hakkasid tooma kirju ja kaarte, kusjuures alguses näitasid kõik ka ümbriku sisu ette.

Kuid samuti võib vanglaametnik põhjendatuse printsiipi kasutada ka kinnipeetavate puhul, näiteks nähes kinnipeetava käes mõnda keelatud eset, olgu selleks akna ette riputatud kardin. Kui nüüd kinnipeetavale öelda, et tõмба nüüd see kardin akna eest ära ja anna siia, võib kinnipeetav tõrkuma hakata paljudel juhtudel ja nähvata. Kui aga öelda, et ulatage kardin siia, sest tegemist on vanglas keelatud esemega, võib tulemuseks olla see, et kinnipeetav ulatab kardina ilma tõrkumata ametniku kätte.

4.4 Usalduse tekkimine

Usaldus on see, millel põhinevad abielud, suhted, sõprus ja ka töösuhted. Kui inimesed ei usaldaks üksteist, ei oleks ka suhtlus efektiivne ning käiks pidev üksteise kallal närimine ja tülitsemine. Samuti on ka mingil määral ametniku ja kinnipeetava vahelise nn tööalase suhte puhul. Selleks, et kinnipeetav räägiks oma muresid ja probleeme ametnikule, peab olema mingigi usaldus ja selleks, et ametnik kuulaks ja käituks kinnipeetavaga ka kui inimesega, peab olema samuti usaldus.

Tihti peale aga kinnipeetavad hakkavad seda usaldust ära kasutama selleks, et ametnik asuks temaga lubamatutesse suhetesse, püüdes mängu tuua ametniku isiklikke probleeme

ja muresid. Kui ametnik hakkab kinnipeetavaga arutama oma isiklikku elu ja probleeme, siis kinnipeetav saab ju anda soovitusi, ta oskab kuulata ja ka vastutasuks oma isiklikke muresid jagada. Niimoodi aga tekib aina suurem ja suurem usaldus ja ka ametniku poolne kaastunne. Kui nüüd kinnipeetav näeb, et ametnik on tema mõju all, hakkab ta tasapisi paluma igasuguseid teeneid, paludes aina suuremaid ja suuremaid kuni teeneteni, mis võivad lõppeda kriminaalkaristusega või isegi kellegi surmaga.

4.5 Meeldivus

Vaevalt, et see kellelegi üllatusena tuleb, et reeglina eelistab enamik meist vastu tulla selliste inimeste palvetele, keda me tunneme ja kes meile meeldivad. Küll aga võib hämmastust tekitada fakt, et seda lihtsat reeglit kasutavad sajal erineval viisil võhivõõrad, et panna meid oma soovidele vastu tulema (Cialdini.R.B:2001:174).

Rakendatakse üsna sirgjoonelist mõjustamisstrateegiat- muudetakse kõigepealt iseennast sümpaatseks. Ka vanglas on see üks põhilisi manipuleerimise viise. Kinnipeetav pakub ametnikele näiteks lugeda oma ajalehti, on koguaeg viisakas ja abivalmis, muutes sellega ennast ametnikule meeldivaks ning sellevõrra on kinnipeetaval jälle lihtsam ülesse seada lõksu ametnikule.

Peale meeldivuse on veel ka sarnasus. Võimalus, kuidas teene palujad saavad sarnasusega manipuleerida ja seeläbi meie sümpaatiat ning nõusolekut esile kutsuda, on väita et nende taust ja huvid on samasugused nagu meil. Näiteks koolitatakse automüüjaid otsima vihjeid selliste asjade kohta, kui nad vaatavad üle vahetuseks toodud autot. Kui pagasiruumis juhtub olema matkavarustus, võivad müügimehed hiljem mainida, kui väga neile igal võimalikul juhul meeldib linnast välja sõita (Cialdini.R.B:2001:182).

Kinnipeetavad on väga tähelepanelikud ning panevad vahel ka eriti väikesed pisiasju tähele, mida hiljem enda kasuks ära kasutada ametnikga manipuleerimiseks.

5. LUBAMATUTE SUHETEGA VAHELEJÄÄNUD AMETNIKE STATISTIKA

Alljärgnev statistika on autori poolt välja toodud selleks, et näidata ning anda mõista millistes vanglates ajavahemikus 2003.a -2005.a jäi kõige rohkem ametnikke vahele narkootikumide sissetoomisega (lisa 2). Samuti on eraldi välja toodud aastad ning ka kes vahele jäi, kas vanglaametnik, vanglateenistuja, külastaja või üleviskaja (isik, kes viskab üle vangla perimeetri pakitud pakikese mõne keelatud eseme või ainega näiteks mõne eluosakonna jalutushoovi või mujale, kust kinnipeetavad selle kätte saavad).

Antud statistikats võib näha, et nende kolme aasta lõikes jäi kõige rohkem inimesi vahele narkootikumide sissetoomisega ning ülevisetega Tallinna Vanglas (14 inimest), järgnes Murru Vangla (8 inimest) ning Ämari Vangla (6 inimest). Tartu ja Pärnu vanglas jäi aastate lõikes vahele ainult üks inimene ning Harku ja Viljandi vanglas mitte ühtegi.

Ka võib antud statistikast märgata, et külastajad jäid kõige enam vahele narkootikumide sissetoomisega ning järgnesid vanglaametnikud, mis näitab seda, et probleem oli olemas ning on ka tänapäeval. Kahjuks puudub värskem statistika ning statistika teiste lubamatute suhetega vahelejäämistest.

6. AUTORI UURIMUS

4.1 Sissejuhatus uurimusse, tutvustus ja hüpoteesid.

Antud lõputöö pealkirjaga “ Kinnipeetavate ja vanglaametnike vahelised lubamatud suhted Eesti vanglates“ on autori poolt valitud sellepärast, et lubamatud suhted vanglaametnike ja kinnipeetavate vahel on üks väga oluline ning huvitav valdkond mida uurida.

Seda juba esiteks sellepärast, et lubamatud suhted on vangla julgeoleku poole pealt üheks suurimaks ohu allikaks, sest näiteks juba väike kogus narkootikume vanglas, mille ametnik on sisse toonud, võib tuua endaga kaasa väga tõsise tagajärgjega sündmuste ahela.

Teiseks põhjuseks on see, et antud valdkonda pole Eestis eriti uuritud ning viimasel ajal on ka erinevates meedia kanalites kajastatud mõningasi avalikkuse ette kerkinud juhtumeid. Antud uurimuses püüdis autor välja selgitada, mis ajavahemikus kinnipeetavad hakkavad vanglaametnikele tegema erinevaid pakkumisi astumaks lubamatusse suhtesse, milliseid suhteid pakuti ja mida vanglaametnik edasi ette võttis peale seda, kui kinnipeetav oli lähenenud mõne pakkumisega astuda lubamatusse suhtesse.

Autor püstitas kaks hüpoteesi:

1. Paljud vanglaametnikud on kogenud kinnipeetava ettepanekut asuda suhetesse, mis ei tulene teenistuskohustustest
2. Vanglaametnikud ei oska lubamatu suhte pakkumisele reageerida

Uurimuse raames toob autor välja ka mõned lahendused, kuidas ennetada pakkumiste tegemist ametnikele, kuidas reageerida neile jne.

4.2 Uurimuse meetoodika ja valimi iseloomustus

Käesolevas uurimuses uuritakse millal ning milliseid pakkumisi lubamatutele suhetele tehakse kinnipeetava poolt vanglaametnikule ja kuidas ametnik oskab pakkumisele

reageerida ehk siis kas ja keda ta teavitab sellest ning kas lahendab antud olukorra iseseisvalt või teeb seda keegi teine.

4.2.1 Urimuse meetoodika

Kuna valim on suhteliselt suur, kasutas autor küsitluse läbiviimiseks ankeedi vormi, milles on antud ette küsimused ja vastuse variandid ning mõne küsimuse puhul ka antud võimalus lisada juurde mõni muu variant või vastus. Ankeetküsitlus saadeti autori poolt laiali elektrooniliselt vanglaametnike E-meilidele mis täideti samuti elektrooniliselt ning vastused saadeti automaatselt tagasi autorile. Vastused on anonüümsed.

4.2.2 Valimi iseloomustus

Autor saatis laiali ankeetküsitlusi (lisa 1) kõikidesse Eestis tegutsevatesse vanglatesse ehk siis Murru, Tallinna, Tartu, Ämari, Harku ja Viljandi Vanglasse. Ankeedid saadeti elektrooniliselt E-meilile nii nais- kui ka meesvanglaametnikele. Ametikohtadelt jagunesid küsitletavad järgmiselt:

- Vanglate direktorid ja direktori asetäitjad
- Osakonnajuhatajad
- Peaspetsialistid
- Inspektor-kontaktisikud, inspektor-korrapidaja abid
- Spetsialistid
- Valvurid (ka vanemvalvurid)

Küsitletavate arv jäi kusagile 426 inimese kanti, kellest vastas ainult 81 inimest, mis on kõigest ligikaudu 19 %. Vastanute vähesuse põhjusteks võiks nimetada põhjusteks: kartuse, et andmed on näha ning avaldatakse, väga paljud valvurid ja ka inspektor-kontaktisikud, ei loe oma meile või ei oska kasutada internetti vajalikul määral (mis võib olla tingitud kõrgest vanusest, ebapiisavast riigikeele oskusest), mõningatel võib isegi puududa ligipääs internetile töö juures, ankeetküsitlust ei saadud kätte või mõni lihtsalt põhimõtteliselt ei tahtnud vastata.

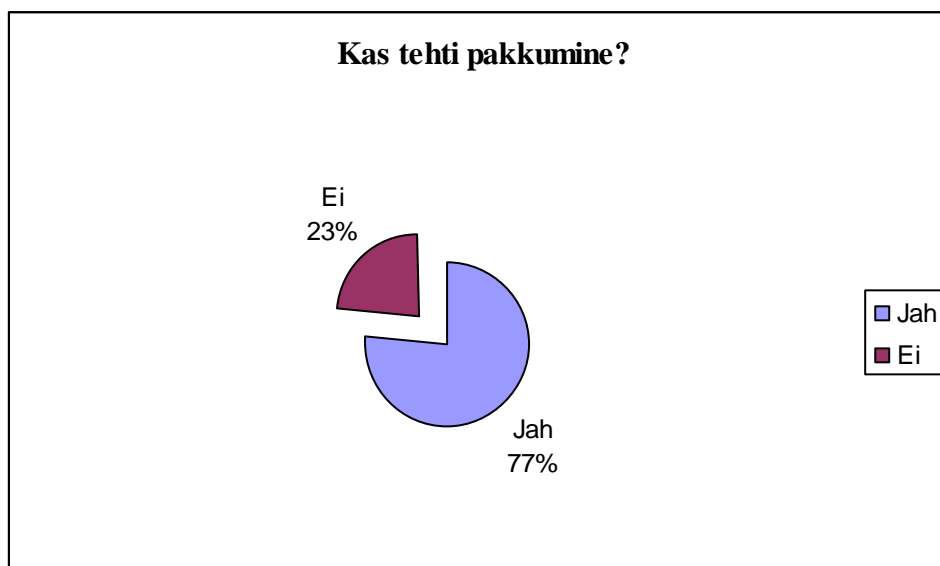
Vanglatesse saadetud ankeetküsitluste hulga pingerida jaguneb järgmiselt:

1. Tartu Vangla
2. Murru Vangla
3. Tallinna Vangla
4. Harku Vangla
5. Viljandi Vangla
6. Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala teise kursuse üliõpilased
7. Ämari Vangla

4.3 Uurimuse tulemused

Kas tehti pakkumine

Uurimuse üheks hüpoteesiks on “Paljud vanglaametnikud on kogenud kinnipeetava ettepanekut asuda suhetesse, mis ei tulene teenistuskohustustest“ Sellele hüpoteesile kinnituse saamiseks, pani autor ankeetküsitluse sellise küsimuse “Kas Teile on kinnipeetava poolt tehtud mistahes pakkumist, mis liigituks "lubamatuks suhteks?" ning ette oli antud kaks vastuse varianti: kas jah või ei.

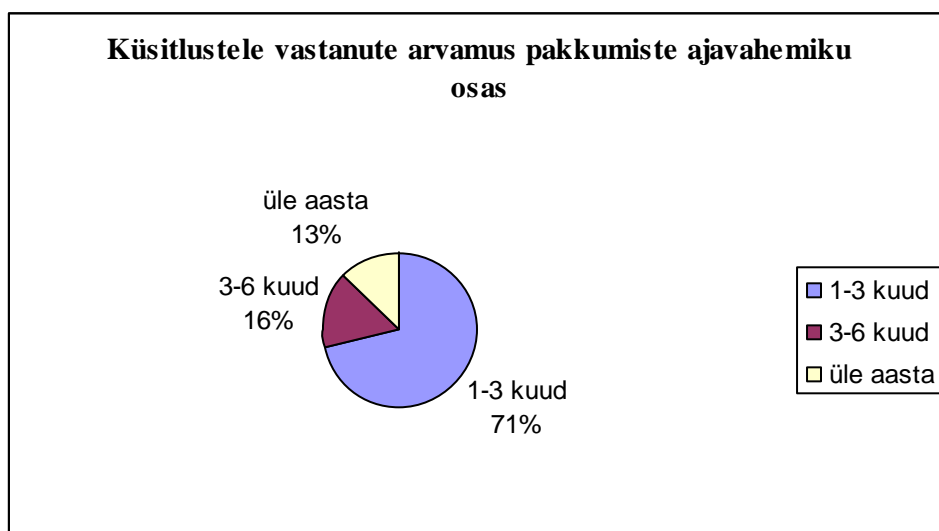

Joonis 2. Kui paljudele on tehtud pakkumist astuda lubamatusse suhtesse

Joonis 2 näitab, et 77% vastanud vanglaametnikest vastas “jah“ ehk siis 62 ametnikku ning 23% vastas “Ei“ ehk siis 19 ametnikku

Ajavahehik millal tehti pakkumine

Järgmiseks uuriti kõikidele vanglaametnikele saadetud ankeetküsitluses, et mis aja jooksul neile tehti pakkumine, olles teenistusse asunud. Enamik (joonis 3) ehk 44 ametnikku (71%) leidis, et pakkumine tehti juba 1-3 kuu möödudes. Järgnes arvamus, et pakkumine tehti 3-6 kuu möödudes 10 ametniku poolt (16%) ning viimaks leidis 8 ametniku (13%), et aega läks üle aasta. Üks vanglaametnik aga lisas juurde, et talle tehakse pidevalt pakkumisi ja nii juba 12 aastat.

Joonis 3. Pakkumiste ajavahehik

Järelikult enamus pakkumisi tehakse ametnikule, siis kui ta on just tööle tulnud ning tegemist võib olla noore ja kogenematu ametnikuga ning kinnipeetav kontrollib, et kas ametnik laskub lubamatu suhteni või mitte. Nagu andmed ka näitavad, on hilisemad pakkumiste tegemised harvemad.

Pakkumiste liigid

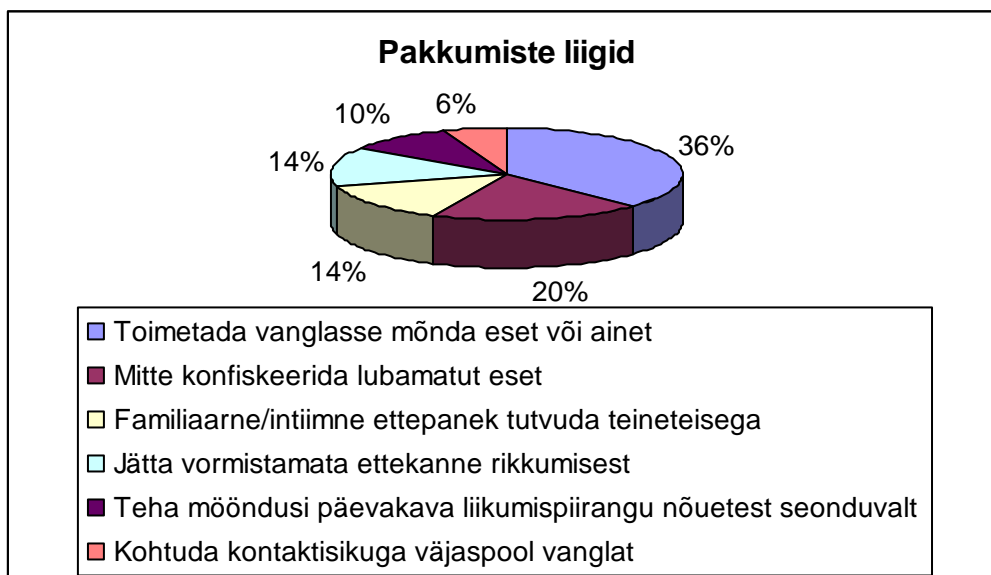
Edasi uuris autor küsitluses, et milline oli pakkumine astuda lubamatusse suhtesse. Selleks anti ette kuus erinevat vastusevarianti ning võimaluse ka ise juurde lisada oma variandi. Etteantud variantideks olid:

- Jätta vormistamata ettekanne distsipliinirikumisest
- Mitte konfiskeerida lubamatut eset
- Toimetada vanglasse mingit eset või ainet
- Tehti familiaarne/intiimne ettepanek tutvuda teineteisega
- Kohtuda väljaspool vanglat usaldusisikuga
- Teha mööndusi päevakava või liikumispiirangu nõuetest seonduvalt
- Muu

Küsitluse vastuste analüüsimisel selgus, et 62-st pakkumise saanud vanglaametnikule (Joonis 4) tehti 19-le ametnikule ehk siis 36 % pakkumine toimetada vanglasse mingit eset või asja, järgnes pakkumine mitte konfiskeerida lubamatud eset, mis oli tehtud 10-le ametnikule (20 %).

Nii familiaarset/intiimset ettepanekut tutvuda teineteisega kui ka jätta vormistamata ettekannet rikkumisest tehti võrdselt seitsmele ametnikule (14%), peale mida järgnesid teha mööndusi päevakava või liikumispiirangu nõuetest seonduvalt viiele vanglaametnikule (10%) ja viimaks pakkumine kohtuda kinnipeetava usaldusisikuga väljas pool vanglat kolmele ametnikule (6 %).

Joonis 4. Ametnikele tehtud pakkumiste liigid

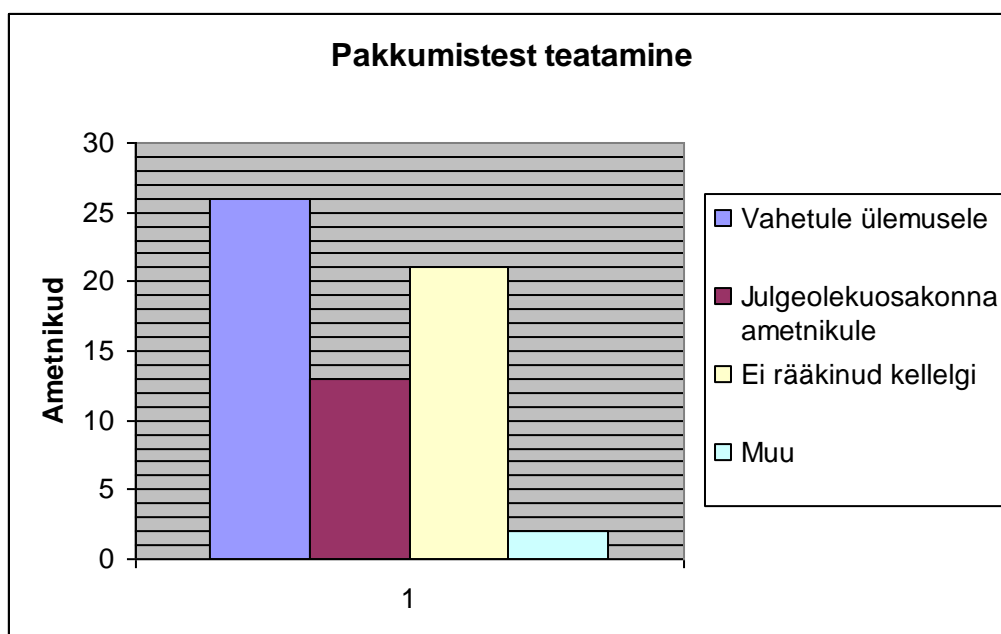
Nagu eelnevalt mainitud, andis autor küsitletavatele ka võimaluse ankeetküsimustikus lisada juurde mõni muu variant. Viis vanglaametnikku vastas, et neile on pakutud kõiki kuute varianti, kolm ametnikku tõid välja variandid mis neile pakutud on (näiteks kõiki pakkumisi on tehtud, peale intiimsuhetesse astumise jne). On ka välja toodud selliseid huvitavamaid ja natukene erinevaid pakkumisi, nagu näiteks:

- mõned kinnipeetavad on üritanud saada kätte mõnda vabaaja veetmise vahendit, olenemata kellele asi kuulub
- on pakutud tööd Marbellas
- kirjutada kinnipeetava arvele temale mittekuuluvaid esemeid (riideid, raadiot vms)
- viia vanglast välja emale adresseeritud kiri
- kinnipeetav on pakkunud tõlketöid inglise keelest eesti keelde
- pakutud bensiini odavamale hinnale eest müüa
- ettepanek seongut kohendada juuksemasinaga (teene osutamise eesmärgil)
- hakata pidama kirjavahetust ametniku ja kinnipeetava vahel

Tehtud pakkumisest teavitamine

Antud uurimuse teiseks hüpoteesiks on autor välja toonud selle, et vanglaametnikud ei oska lubamatu suhte pakkumisele reageerida. Selleks, et antud hüpoteesi kas siis tõestada või hoopiski ümber lükata, pani autor ankeetküsitluse kaks viimast küsimust, milleks olid: “Kas teavitasite tehtud pakkumisest vahetule juhile, julgeolekuosakonna ametnikule või muule kolleegile?” ning “ Kas lahendasid olukorra iseseisvalt ja ei teavitanud kedagi, lubamatusse suhtesse loomulikult ei asunud?”.

Vastuste kokkuvõttes selgus, et enamik vastanuid ikka pöördus kellegi poole, kui kinnipeetav oli eelnevalt lähenenud pakkumisega lubamatule suhtele.

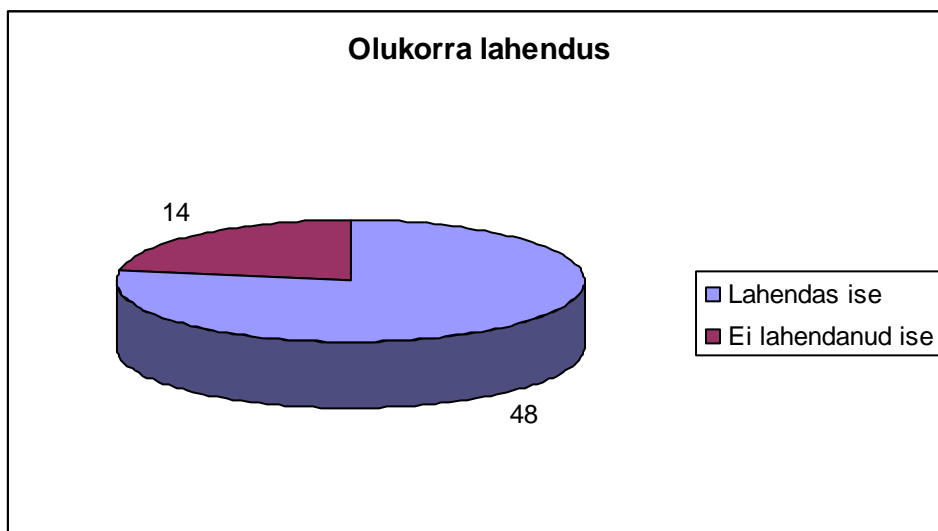

Joonis 5. Vanglaametnikule tehtud pakkumisest teatamine teistele ametnikele

Jooniselt 5 nähtub, et 26 vanglaametnikku pöördus vahetu ülemuse poole, 13 pöördus julgeolekuosakonna ametniku poole ning 21 ametnikku ei pöördunud kellegi poole. Kokku pöörduti teiste kolleegide poole siis 39 juhul. Kaks vanglaametnikku tõi välja kellegi muu ametniku, kelle poole pöörduti, näiteks vanemvalvur ja mõni kaastöötaja. Muu alla tõi ametnikud veel lisaks välja, et ei teavitanud mitte ainult ühte kolleegi, vaid mitut või toodi konkreetselt välja, mis ametikohalt teavitatud ametnik töötab. Näiteks kirjutati muu ametniku alla selgituseks ja lisaks, et:

- lisaks vahetule ülemusele teavitati ka teisi kolleege
- teavitatud isikuks oli direktori asetäitja vangistuse alal
- teavitatud isikuks oli korrapidaja
- teavitatud isikuks oli vahetuse ülem

Olukorra lahendamine kas iseseisvalt või mitte

Joonis 6. Kas ametnik lahendas olukorra ise või mitte.

Jooniselt 6 nähtub, et enamus ametnikke ehk siis 48 vanglaametnikku lahendas olukorra ise ning 14 vastanut ei lahendanud ise, ehk siis kas äkki keegi teine tegeles antud olukorra lahendamisega.

Siinkohal võib antud küsimusel tekkida vastuolu küsimusega "Kellele teavitasite tehtud pakkumisest?", sest nähtub et 48 ametnikku lahendas olukorra ise ning 14 ei lahendanud ise. Seda võib seletada sellega, et ametnikud küll võisid kellelegi rääkida tehtud lubamatust pakkumisest, kuid lahendasid olukorra siiski ise (ütlesid kinnipeetavale ära, ei teinud pakkumisest väljagi jne) või ei lahendanud ise ja jätsid antud probleemi teiste ametnike hoolde, nagu näiteks julgeolekuametniku jne.

4.4 Uurimuse analüüs ja kokkuvõte

Küsitluse läbiviimiseks saatis autor laiali ligikaudu 426 (paljud võisid mitte kohale minna tehnilistel põhjustel jne) elektroonselt täidetavat ankeetküsitlust Eestis tegutsevatesse vanglatesse ehk siis Murru, Tartu, Tallinna, Ämari, Viljandi ja Harku Vanglasse. Tagasi tuli täidetud ankeete kõigest 81, mis võis olla tingitud mitmest erinevast faktorist. Kokku oli ankeedis viis sisulist küsimust ning kaks lahtrit, kuhu sai oma variandi juurde lisada.

Vastuste põhjal tegi autor analüüsi, kus selgus, et enamik vanglaametnike ehk tervelt 62 ametnikku 82-st on kogenud kinnipeetava poolset pakkumist astuda lubamatusse suhtesse.

Analüüsist nähtub, et kõige enam tehti mõne lubamatu suhte pakkumist 1-3 kuu vältel, kui vanglaametnik oli alles tööle tulnud vanglasse, järgnes ajavahemik 3-6 kuud ning lõpuks ajavahemik üle aasta.

Järelikult üritavad kinnipeetavad ära kasutada ametniku kogenematust ja võib olla ka noorust ning lähenevad igasuguste erinevate pakkumistega. Autoril on endal teada üks juhtum kuidas esimesel päeval praktikale minnes, on tehtud kohe pakkumine sisse tuua vanglasse keelatud ese, milleks oli mobiiltelefon. Ka on teada autoril üks teine juhtum, kui praktiliselt olles, tõi praktikant sisse mobiiltelefoni ja muid vanglas keelatud esemeid ning lõpuks jäi vahele.

Analüüsides pakkumiste liike, selgus et enamustele ametnikele, ehk siis 19 ametnikule, oli tehtud pakkumine tuua vanglasse sisse mõni keelatud ese või aine. Kõige vähem tehti aga pakkumist kohtuda kontaktisikuga väljaspool vanglat, seda kõigest kolmele vanglaametnikule.

Tehtud lubamatust pakkumisest oskas reageerida kokku 39 ametnikku, kellest omakorda teavitati antud olukorrast julgeolekuametniku 13 korral ja 26 korral vahetut ülemast (sinna hulka kuuluvad siis korrapidajad, direktori asetäitjad, vanemvalvurid jne). Mõned vastasid ka, et teavitasid mitut kolleegi.

Viimaseks analüüsiti, et kes lahendas olukorra. Selgus, et 48 korral lahendas olukorra lubamatule suhtele keelitatud ametnik ise ning 14 ametnikku ei lahendanud ise, vaid kasutas mõne kolleegi abi. Võib järeldada kahe eelneva küsimuse põhjal, et

vanglaametnikud siiski oskavad tehtud lubamatule suhtele reageerida, teavitades siis sellest mõnda oma kolleegi, ülemust jne.

4.5 Ettepanekud

Uurimuse tulemustest nähtub, et enamikele ankeetküsitlusele vastanud vanglaametnikele on tehtud pakkumine astuda lubamatusse suhtesse, järelikult on probleem olemas, millele tuleks leida lahendusi.

Uurimuse tulemustest nähtub ka, et enamikel juhtudel oli pakkumine tehtud 1-3 kuu möödudes peale vanglaametniku tööle asumist. Ehk siis tegemist antud organisatsiooni jaoks uue töötajaga, võib olla ka kogenematu ja noorega.

Kinnipeetavad püüavad seada lõksu, et keelitada ametnik astuma lubamatusse suhtesse. Üheks lahenduseks pakub autor selle, et kui ametnik tuleb algul vanglasse tööle, toimub talle näiteks julgeolekuosakonna poolt põhjalik juhendamine, kuidas tuleks käituda, mida ei tohi teha, kuidas kinnipeetavad võivad manipuleerida jne. Samuti peaks määrama nii öelda oma usaldusisik, kes ei pruugi ka olla julgeolekuosakonnast, kuid kelle poole ta saab pöörduda tehtud pakkumistega või siis kasvõi ükskõik mis murega.

See loob tunde, et organisatsioon toetab uut töötajat ning usaldab ja ehk hakkab ta tunnetama, et õige on sellistest lubamatutest pakkumistest ja ka pakkujatest koheselt teavitada

Uurimusest nähtub, et hilisemal ajaperioodil (3-6 kuud, üle aasta) tehakse ka pakkumisi. See tähendab seda, et ei tohiks ka hiljem jätta tähelepanuta ametnike ja kinnipeetavate vahelise suhtlustasandi, vaid tegelema edasi ametnike koolitusega, teavitamisega ning ehk ka motiveerimisega, et ametnikud jagaks infot nende kohta, kes püüavad teha pakkumisi.

Kõige enam tehakse vanglaametnikele pakkumine tuua vanglasse mõni keelatud ese või aine. Olgu selleks esemeks või aineks siis mobiiltelefon, alkohol, narkootikumid jne. Selliste asjade järele on vanglas suur nõudlus, sest enne süüdimõistmist ja vanglakaristuse määramist on enamus inimesi harjunud kasutama mobiiltelefone, tarbima alkoholi

piiramatult ning halvemal juhul ka narkootikume. Kõik need asjad aga tekitavad mingil määral sõltuvust. Vanglasse sattudes aga ei taheta loobuda nendest asjadest ning hakatakse otsima viise, kuidas vanglasse neid sisse sokutada. Samuti kujutavad just need samad asjad väga suurt ohtu vangla julgeolekule, olenemata kas ametnik siis toob mõne keelatud eseme või aine sisse või siis jätab selle konfiskeerimata.

Autori arvates peaks olema mõnes vangistust reguleerivas õigusaktis (Vangistusseadus, Vangla sisekorraeskiri, Vangla kodukord jne) selline punkt sees, mis räägib vanglatöötaja lubamatusse suhtesse meelitamise katsest või siis juba õnnestunud teost. Selle alusel peaks saama määrata ka distsiplinaarkaristusi, olenevalt siis süüteo raskusastmest.

Siinkohal oleks raske ära tõestada, et kinnipeetav tegi ametnikule lubamatusse suhtesse astumise katse, selleks peaks keegi kõrval seisma või pealt kuulma vestlust. Kinnipeetav ei tee selliseid pakkumisi publiku ees, vaid ikka ametnikuga omavahel olles.

Kui aga kinnipeetaval õnnestub näiteks ametniku kaudu endale mobiiltelefon vanglasse sisse saada ja antud tegu leiab tõendust, siis võiks kinnipeetavale määrata samu distsiplinaarkaristusi, mis on sätestatud Vangistusseaduses § 63. Ka võiks kasutada nõ kuriteo matkimist ehk siis leppida kokku julgeolekuosakonnaga ning samal ajal ka kinnipeetavaga, et ametnik toob telefoni sisse, annab üle ning hetke pärast võetakse telefon ära juba kinnipeetava käest.

Distsiplinaarkaristusena kohaldatavat kartserisse paigutamist võiks mitte lugeda kinnipeetava karistusaja sisse, vaid näiteks kui kinnipeetav saab karistuseks 45 ööpäeva kartserit, siis selleks ajaks nii-öelda peatada karistuse kandmine, kanda distsiplinaarkaristus ära, ja peale seda edasi hakata kandma karistusena kohaldatud vangistust. Kindlasti nii mõnedki mõtleksid enne järele, kui sooritaksid mõne rikkumise, sest paljudel kinnipeetavatel on kogunenud päris mitu kuud kartseri karistust. Sellist karistamise viisi tuleks kohaldada eriti raskete rikkumiste korral, mis antud juhul oleks ka vanglaametniku lubamatusse suhtesse meelitamine.

Valvureid peaks rohkem tunnustama, nendega rohkem koostööd tegema, andma rohkem sõnaõigust, selleks et nad tunneksid ennast rohkem täisväärtuslike töötajatena, kellega arvestatakse ning kelle panust väärtustatakse. Sellega ehk saaks ära hoida ametnike

poolsete rikkumiste toime panemist kui tekib ühtse organisatsiooni tunnetus. Kuigi on jaha selliseid valvureid keda tuleks kontrollida pidevalt ning kellele ei saagi rohkem sõna- ja otsustusõigust anda.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöös on käsitletud lubamatuid suhteid vanglaametnike ja kinnipeetavate vahel Eesti vanglates.

Lõputöö eesmärgiks oli näidata, millised on lubamatud suhted, kuidas neid luuakse ning millised on põhjused nende loomiseks, kas vanglaametnikule on tehtud pakkumine ning kui on, siis millisel ajavahemikul tehakse pakkumine astuda lubamatusse suhtesse ning millised on levinumad pakkumised. Ka oli eesmärgiks näidata kas ametnikud oskasid reageerida tehtud lubamatule pakkumisele kas siis mõnele kolleegile rääkides.

Töös esitas autor kaks hüpoteesi:

1. Paljud vanglaametnikud on kogenud kinnipeetava ettepanekut asuda suhetesse, mis ei tulene teenistuskohustustest
2. Vanglaametnikud ei oska lubamatu suhte pakkumisele reageerida

Paika pidas nendes kahest ainult esimene hüpotees. Teine hüpotees ei pidanud paika, kuna uurimuse tulemustest selgus, et enamik vanglaametnikke ikkagi oskas reageerida tehtud lubamatule pakkumisele ning teavitas sellest kas siis vahetut ülemust, julgeolekutöötajat või mõnda muud kolleegi.

Käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteeside lahendamiseks kasutas autor, seoses suure valimiga, ankeedi vormi, saates ankeetküsitlused elektrooniliselt laiali Eestis tegutsevasse vanglatesse (Tallinna, Tartu, Murru, Viljandi, Ämari ja Harku vanglasse). Ka saadeti ankeetküsitlused Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala teise kursuse üliõpilastele, sest nemad on läbinud valvuri praktika.

Põhjuseid lubamatu suhte loomiseks on aga mitmeid, nii ametnike kui ka kinnipeetavate poolseid, nagu on ka igasugu erinevaid viise kuidas neid luua. Kinnipeetavate puhul on tavaliselt tegemist heade iseloomu hindajate ning inimekäitumiste tundjatega, sest vanglas karistust kandes õpib nii mõndagi. Nõnda, kasutades erinevaid mõjustamise viise, püüavad kinnipeetavad ametnikele lõksu seada ning saavutada sel viisil oma tahtmist.

Uurimuse käigus selgus, et enamikele autori ankeetküsitlustele (lisa 1) vastanutele vanglaametnikele oli tehtud pakkumine asuda lubamatusse suhtesse kinnipeetavaga (81-st 62-le ametnikule pakuti).

Enamikel juhtudel tehti pakkumine 1-3 kuu jooksul, kui ametnik oli asunud teenistusse ning levinumaks pakkumiseks oli toimetada vanglasse mõnda keelatud eset või asja. Ka pöörduti enamikel juhtudel mõne kollegi poole, kelleks osutus vahetu ülemus.

Uurimuse viimases küsimuses uuriti, kas ametnikud lahendasid olukorra, kus kinnipeetav pakkus lubamatut suhet, ise või mitte, oli tulemuseks see, et üle poole lahendas olukorra ise.

Järelikult enamikele vanglaametnikele on tehtud pakkumine astuda lubamatusse suhtesse ning vanglaametnikud oskavad ka antud pakkumisele reageerida teavitades sellest, siis enamasti kas oma vahetut ülemust või julgeolekutöötajat.

Autor toob välja tulenevalt uurimustulemustest mõned ettepanekud:

- Kuna paljudele vanglaametnikele tehakse pakkumine astuda lubamatusse suhtesse 1-3 jooksul olles teenistusse asunud, tuleks alles tööle asunud ametnikku põhjalikult juhendada ning koolitada antud valdkonnas.
- Kinnipeetavat, kes on meelitanud vanglaametniku lubamatusse suhtesse, tuleks karistada distsiplinaarkorras ning distsiplinaarkaristusena rakendatav kartseri karistus võiks mitte minna kinnipeetava vanglas karistuseaja kandmise hulka.
- Valvureid peaks rohkem tunnustama, motiveerima. Tõhustama koostööd ning andma rohkem sõnaõigust, et nad tunneksid ennast täisväärtuslike töötajatena.

SUMMARY

This final paper is written in Estonian language, in computer print and has 41 pages. This paper consist of annotation, table of contents, introduction, six chapters, summary ,foreign language resume and of used literature.

In the first chapter is described what is public service and what is prison service, to understand their nature and differences. In the second chapter is written about the beign of the prohibited relationship, in the third chapter is given some reasons why do prison officers and inmates get into prohibited relations. In the fourth chapter is described what kind of influence tricks can inmates use to manipulate with prison officers to get what they want and contrariwise, in the fifth chapter is shown the statistics in Estonian prisons of prison officers who got caught with bringing drugs into prison in period of 2003-2005 year. In the last chapter, the sixst, is reflected authors study.

This final paper has 6 graphics and 16 references to used literature sources.

The aim of this final paper is to show which kind of relationships between prison officers and inmates are prohibited, what are the reasons why prison officers and inmates descend into prohibited relations, did prison officers recieve offers from inmates to engage into prohibited relation and if yes, then in what period of time did they recieve the offer and which kind of prohibited offers are the most common ones. It is also a aim to show, do the prison officers know how to react to the prohibited offer and how do they react.

Author used questionnaire form as an investigative method, which was sent electronically to the prison officers of Estonian prison system. Author came to the next conclusions as the result of the research. Majority of the prison officers have had recieved prohibited offers from inmates and the period of the time was at the most of the time 1-3 months during the time when prison officer had commenced into the employment. It also appeared , that most of the prison officers who recieved prohibited offer, had informed some co-worker about the offer.

The tags of this final paper are: prohibited relationship, prison officer, inmate, offer and a prison.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Mari-Liis Liiv; Eerik Hanni. 2006. Valvurite rikkumisi soodustavad tegurid vanglas. Murru ja Tartu vangla näide. [Uuring]. Tallinn: Justiitsministeerium Kriminaalpoliitika osakond
2. Himberg, L.; Jauhiainen, R. 2002. Suhteita, minä, me ja muut. Porvo
3. Muda, M. 2003. Töödigus. Juura
4. Lang, K. 2002. Vanglateenistus. [õppematerjal] Tallinn: Sisekaitseakadeemia
5. Crawley, E.M. 2004. Emotion and Performance. *Punishment & Society*
6. Pollock M. J. 2007. Ethical Dilemmas and Decisions in Criminal Justice. USA: Thomson Wadsworth
7. Aus, M. 2006. Vanglas kujunenud lähisuhted kinni peetavate isikute ja ametnike vahel (Tartu Vangla näitel). [Lõputöö]. Tallinn: Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž
8. Sigall, H., Ostrove, N. 1975. Beautiful but dangerous: Effects of offender attractiveness and nature of the crime on juridic judgement. - *Journal of of personality and Social Psychology*, nr 31
9. Cialdini, B, R. 2001. Mõjustamise psühholoogia. Tallinn: Pegasus
10. <http://www.epl.ee/artikkel/353692>
11. Vangistusseadus 14. 06. 2000.- RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 63 ,466
12. Avaliku teenistuse seadus 25.01.1995.- RT I 1995, 16, 228, RT I 2006 26, 193
13. Vangla sisekorraeskiri 30.11.2000.- RTL I 2000, 134, 2139, RTL I 2007, 13,192
14. Tallinna Vangla põhimäärus 6.12.2001.- RTL I 2001, 133, 1929, RTL I 2005, 115, 1790
15. Karistusseadustik 06.06.2001.- RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69
16. Jälitustegevuse seadus 22. 02. 1994.- RT I 2005, 39, 307

LISAD

Lisa 1

Ankeetküsitlus

1. Kas Teile on kinnipeetava poolt tehtud mistahes pakkumist, mis liigituks "lubamatuks suhteks"? (vt. küsimus 3)

(Jah; Ei)

2. Mis aja jooksul Teile tehti pakkumine, olles teenistusse asunud?

(1-3 kuud; 3-6 kuud; üle aasta)

3. Kuidas pakuti astuda lubamatusse suhtesse? Milline oli pakkumine?

(Jätta vormistamata ettekanne distsiplinaarrikkumisest; Mitte konfiskeerida lubamatut eset; Toimetada vanglasse mingit eset või ainet; Tehti familiaarne/intiimne pakkumine tutvuda teineteisega; kohtuda väljaspool vanglat usaldusisikuga; Teha mööndusi päecakava või liikumispiirangu nõuetest seonduvalt ; Muu)

4. Muu (Kirjelda)

5. Kas teavitasite tehtud pakkumisest vahetule juhile, julgeolekuosakonna ametnikule või muule kolleegile?

(Vahetule ülemusele; Julgeolekuosakonna töötajale; Ei rääkinud kellelegi)

6. Muule ametnikule

7. Lahendasin olukorra iseseisvalt ja ei teavitanud kedagi, lubamatusse suhtesse loomulikult ei asunud.

(Lahendasin ise; Ei lahendanud ise)

Lisa 2

Narkootikumide sissetoomisega vahelejäänud isikud Eesti vanglates

Tartu Vangla

2003 – 1 vanglaametnik

2004 – 0

2005 – 0

Viljandi Vangla

2004 – 0

2005 – 0

Tallinna Vangla

2004 – 1 vanglaametnik

3 teenistajat

4 külastajat

3 üleviskajat (kodanikku)

2005 – 1 teenistuja

2 üleviskajat (kodanikku)

Pärnu Vangla

2003 – 1 vanglaametnik

2004 – 0

2005 – 0

Ämari Vangla

2004 – 1 vanglaametnik

1 külastaja

2005 – 1 vanglaametnik

3 külastajat

Murru Vangla

2004 – 1 vanglaametnik

2005 – 4 vanglaametnikku

3 külastajat

Harku Vangla

2004 – 0

2005 – 0

KOKKU:

10 vanglaametnikku

4 vanglateenistajat

11 külastajat

5 üleviskajat (kodanikku)